

CLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIV, Nr. 1 — 2
IANUARIE - FEBRUARIE
1985

DOCUMENTARE

MINĂSTIREA SINAIA, VATRĂ DE ISTORIE ȘI VREDNIC LĂCAȘ DE ARTĂ ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Printre monumentele eclesiastice și de artă religioasă de o mare valoare, care atrag admirația și aprecierea vizitatorilor români și străini, un loc deosebit îl ocupă Mânăstirea Sinaia din județul Prahova.

Mânăstirea Sinaia, monument de artă caracteristică stilului brîncovenesc este situată în orașul cu același nume, la o distanță de 120 km nord de București. Adăpostită în fundul văii Prahova, la poalele munților Bucegi, într-un peisaj încântător, mânăstirea a fost fondată de marele spătar, Mihail Cantacuzino, care ctitorind această capodoperă artistică din România a reușit să-și înveșnicească numele ca și înaintașii săi: Basarab, Mircea, Radu cel Mare și Neagoe.

Complexul monastic este format din două părți distincte:

1) incinta veche care cuprinde: biserica voievodală, capela și cavoul lui Take Ionescu, eminent om de stat (+ 1922).

2) incinta nouă care include: biserica nouă, colecția de obiecte bisericesti și depozitul de carte veche românească.

Viața monahală în aceste locuri a început în secolul al XV-lea. Primii călugări care au trăit aici în peșteri au fost cei refugiați din Muntele Athos, după căderea Constantinopolului (1453). «Așezământul ctitoricesc» din 1711 confirmă o viață pustnicească și chiar o puternică mișcare isihastă de tradiție sinaită, cu mult înainte de înființarea mânăstirii. Sihăstria «Sfînta Ana» din masivul Bucegi este locul în care s-au nevoit cei dintîi pustnici români sinaiți, începînd din secolul XV¹.

Fondată în 1695, mânăstirea se numește Sinaia în amintirea mânăstirii «Sfînta Ecaterina» din Muntele Sinai (Egipt), pe care Mihail Cantacuzino a vizitat-o în pelerinajul său la Locurile Sfînte și pe care a luat-o drept model.

Ctitoria marelui spătar este una din capodoperele artei în care elemente de stil bizantin se amestecă, se combină, se organizează, se topesc împreună cu elemente ale spiritualității și priceperii românilor întru ale artei, îmbinare care-i dau personalitate și frumusețe deosebită.

Acest străvechi așezământ voievodal care de-a lungul vremii a jucat un rol remarcabil în istoria noastră națională, rămîne un vestit și vrednic lăcaș de artă și cultură românească, ce poartă peste veacuri gloria Cantacuzinilor.

1. Ierom. Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, București, 1982, p. 229.

I. Mănăstirea Sinaia — veritabilă vatră de istorie românească

Mănăstirea Sinaia, ca și numeroase lăcașuri de acest fel, a fost martora a numeroase evenimente prin care monumentul și-a legat existența de istoria Țării Românești. De-a lungul veacurilor Mănăstirea Sinaia a adăpostit «pe mulți bejenari fugiți de la casele lor», furnizând o asistență dezinteresată, alături de sacrificiu și dăruire.

În 1711 însuși Mihail Cantacuzino găsește adăpost în acest loc, fiind din cauza războiului ruso-turc, al cărui teatru de operațiuni era Țara Românească.

Între anii 1716—1718, în timpul războiului austro-turc, o serie de boieri, bănuți a fi partizanii Austriei, se refugiază între zidurile Sinaiei. Ca urmare a acestor evenimente au fost necesare unele mici reparații, așa cum o dovedește inscripția de la intrarea în curtea bisericii vechi: «Această poartă cu toate înnoiturile câte se văd aici au făcut părintele Dionisie Prointirulon, în zilele lui Ioan Nicolae Voievod, în anul de la Adam (1720), Maiu 20»³.

Cincizeci de ani mai târziu, în timpul războiului din 1768—1770, dintre Austria și Turcia, partizanii Austriei găsesc din nou refugiu între zidurile mănăstirii. Dar dacă pînă la această dată ctitoria spătarului Mihail Cantacuzino nu avusese de suferit nici o stricăciune mai importantă, greutățile încep să apară cu deosebire în timpul războiului ruso-austro-turc, din anii 1787—1791.

Fiind ocupată de trupele austriece, mănăstirea a fost martora unor lupte violente: armata turcă, sub comanda voievodului Nicolae Mavrogheni, zdrobeste pe austrieci, îi aruncă dincolo de zidurile mănăstirii, iar Mavrogheni comunică la Poartă că a luat «cetatea Sinaia». Cu acest prilej s-au produs două spărturi în zidul dinspre miazăzi și probabil și alte stricăciuni, din moment ce, după cum se pare, 2—3 ani mănăstirea a fost pustie⁴.

În orice caz, se știe că, între anii 1792—1795 neajunsurile fuseseră remediate.

Acest lucru e dovedit, pe de o parte, de inscripția de deasupra intrării în paraclis «1792 mai 7» și, pe de altă parte, de inscripția care se păstrează în condiții mai bune, deasupra ușii de la intrarea în biserică, ce poartă data 1795.

Unele evenimente de la începutul secolului al XIX-lea vin să vorbească despre rostul ce revenea Mănăstirii Sinaia de a oferi adăpost pe timpul răzmerișelor și bejeniiilor. E vorba mai întii de marea bejenie a locuitorilor Țării Românești din calea atacului sălbatic al cetelor devastatoare ale lui Pasvan Oglu (pașa de la Vidin, răzvrătit împotriva puterii centrale turcești) din vara anului 1802. Oștirile strînse de Șuțu pentru a-i înfrunța s-au împrăștiat înainte de a da piept cu dușmanul. Bucureștenii au fugit spre Focșani și Buzău, iar alții pe drumul Brașovului. Aceștia din urmă au poposit la Mănăstirea Sinaia, unde au fost găzduiți, slujiți și tratați cu multă omenie mai bine de două săptămîni⁵.

Tot în prima jumătate a secolului al XIX-lea are loc bejenia din 1821, după înăbușirea mișcării populare revoluționare a lui Tudor Vladimirescu, cînd trupele turcești se dedau la jafuri și distrugerii cumplite, iar populația, ca să scape, ia drumul codrilor. O parte din arnăuții fugăriți de turci se adăpostesc la Sinaia. În timpul marelui codrilor, o parte din arnăuții fugăriți de turci se adăpostesc la Sinaia. În timpul Eteriei, turcii, urmărind pe Ipsilanti, un pașă cu o mie de soldați ajunge pînă la Mănăstirea Sinaia. Aflîndu-se că vin turcii, arnăuții sînt ascunși de către călugări.

1. Arhim. Serafim Georgescu, *Sfînta Mănăstire Sinaia*, Ploiești, 1936, p. 58—59.

2. N. Iorga, *Țara Românilor, I, România, jud. Prahova, Vălenii de Munte*, 1910,

p. 116.

3. Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Sinaia, Istoria mănăstirii*, București, 1881, p. 99.

4. Arhim. Serafim Georgescu, *op. cit.*, p. 81.

Turcii, după ce au poposit o zi și o noapte, la mănăstire, luând călăuză pe călugărul Roman, «au pornit pașa cu oștirile peste muntele Bucegiului, mergând de-a dreptul la vama Brașovului și la Cimpulung, de unde scăpând Roman s-a înapoiat iarăși la mănăstire... scăpând călugării de primejdia arderii focului»⁶.

În vara anului 1821, Bimbașa Sava, unul dintre conducătorii eteriști, după luptele de la Drăgășani, îl părăsește pe Alexandru Ipsilanti și își găsește refugiu între zidurile Sinaiei, așteptând momentul să treacă de partea turcilor învingători.

În anii 1848—1850, fiind în calea armatelor ruso-turce, venite să înăbușe revoluția în cele trei țări române, mănăstirea a avut de suferit noi distrugerii. Amintim că în timpul revoluției din 1848 din Țara Românească legendarul Popa Șapcă a avut partizani întru idei și acțiune și printre călugării Mănăstirii Sinaia. Unul se numea Varlaam ieromonahul despre care Al. G. Golescu spune că era «printre cei mai fierbinți apostoli ai libertății». De aceea a și fost numit comisar extraordinar al guvernului provizoriu⁷. Celălalt era arhimandritul Ghenadie Pirvulescu, strănepot al lui Pirvu Mutu Zugravul, socotit a fi unul din fruntașii mișcării din jud. Prahova. Acesta scria lui Nicolae Bălcescu, la 27 iunie 1848, că, în urma propagandei ce făcuse, un însemnat număr de călugări «sînt gata a muri pentru patria lor și a se face martiri»⁸.

Cu alt prilej el spunea că «adevăratul prințip al libertății și egalității s-a tipărit adînc în lespezile inimii mele, încît numai mormîntul le va șterge»⁹.

Menționăm, de asemenea, că generalul rus Lieders, care-și unise trupele sale cu cele austriece la 1848, împotriva ungarilor, își face «cuartier» în Mănăstirea Sinaia¹⁰.

În anul 1848 trupele austriece transformă chiliile în depozite de muniții și cazărmi. Tot acum Mănăstirea Sinaia găzduiește pe ungurii persecutați în Transilvania. În toate aceste împrejurări comunitatea monahală de aici dovedește capacitatea de jertfă și generozitate de a se dărui intereselor altora.

O grea încercare mai suferă Sinaia în timpul războiului Crimeii (1853—1856) cînd armatele austriece pătrund în Principatele Române, mănăstirea fiind ocupată și transformată în cazarmă (1854—1855).

Mănăstirea Sinaia a trecut prin greutăți și în timpul primului război mondial, fapt dovedit de viețuitorii bătrîni din obște și chiar de niște veterani de război din localitate, aflați încă în viață. Mărturie pentru aceasta stă și o știrbitură de la marginea clopotului mare «făcută cu dalta de către nemți în timpul marelui război din 1916—1918 cu intenția de a fi sfărîmat și luat de către ei»¹¹.

Ctitoria cantacuzină din munții Bucegi avea, potrivit cerinței ctitorului, înfățișarea unei adevărate fortărețe, de forma unui patrulater cu ziduri masive, cu o înălțime de 5—7 metri și o grosime de circa 1 metru. Prin masivitatea lor și pătrunderea a încă 15 metereze pe latura de nord, aceste ziduri dovedesc pe deplin faptul că, de la început, ctitoria lui Mihail Cantacuzino avusese rosturi de apărare. Scurgerea timpului n-a reușit să schimbe cît de puțin această înfățișare.

Mănăstirea Sinaia se înscrie și rămîne în istorie prin spiritul de sacrificiu și patriotic al călugărilor care au trăit aici. Dăm doar cîteva exemple. În timpul războiului ruso-turc-austriac din 1787—1791, cînd mănăstirea a suferit avarii, iar călugării s-au împărțit de frica armatelor nemțești, intrate atunci pe valea Prahovei, ve-

6. Protos. Doroftei Bertescu, *Mănăstirea Sinaia* (în manuscris), Sinaia, 1889, p. 28.

7. *Anul 1848 în Principatele Române*, t. II, București, 1902, p. 369.

8. *Ibidem*, p. 148.

9. Pr. Dumitru Bădiceanu, *Mănăstirea Sinaia*, București, 1949, p. 88.

10. Monahul Petru Pavlov, *Lăcașuri sînte din județul Prahova*, Ploiești, 1930, p. 51.

11. *Ibidem*, p. 48.

nerabilul stareț Rafail împreună cu doi călugări au luat clopotele și odoarele mănăstirii și după ce le-au îngropat au fugit în Transilvania¹². Cu toate valurile ce s-au abătut asupra mănăstirii prin destoinicia călugărilor s-au păstrat diferite obiecte de valoare patrimonială, în număr destul de mare.

În timpul evenimentelor istorice din 1848—1850 starețul Paisie a primit «decorații de la împăratul Rusiei și de la împăratul Austriei, drept o parigorie (mîngiere) pentru întîmpinarea oștirilor în timpul revoluției. Asemenea, și monahului Onufrie i s-a dat de la toți generalii oștirilor atestaturi drept mulțumire»¹³.

Călugării de la Sinaia au avut dragoste de țară, sprijinind poporul nostru în lupta pentru libertate și menținerea ființei naționale. Putem afirma cu legitimă mîndrie că sihăștrii noștri «ne-au ținut prezenți în munții noștri alături de ciobanii. În schiturile lor își găseau adăpost cei ce se refugiau în vremuri de grea cumpănă, voievozii dar și oămenii din popor»¹⁴. Așa, de exemplu, Mihail Cantacuzino într-un moment de grea încercare găsisese adăpost și ajutor în schitul «Sfintul Nicolae», aflat într-un luminiș pe brîul muntelui Molomăț (azi Furnica). Aceeași ocrotire caldă au găsit-o între zidurile mănăstirii bucureștenii fugiți din calea bandelor cîrjaliilor lui Pasvan Oglu (în 1802), precum și armatele străine de-a lungul secolelor XVIII—XIX. Pentru toți Mînăstirea Sinaia a fost vatră de adăpost în timpul bejențiilor, în vremuri cînd poporul român înfrunta vicisitudinile istoriei.

Rolul istoric al Mînăstirii Sinaia îl exprimă ansamblul ei arhitectonic și pictural și simbolismul său. Reprezentarea Sfinților Militari pe pereții absidali ai naosului, ca și la alte biserici și mînăstiri din țară, constituie o aluzie la rolul de apărători ai creștinilor de sub stăpînirea otomană, rol pe care, și-l luaseră atunci, asupra-le, voievozii munteni cărora biserica urma să le servească drept lăcaș de veșnică odihnă. Această idee o exprimă reprezentarea pe bolta pridvorului a celor doi sfinți militari, Gheorghe, patronul Moldovei, și Dimitrie, patronul Țării Românești, arătînd că Biserica n-a fost indiferentă față de întărirea ființei acestui popor. Căci, așa cum spunea Prea Fericitul Patriarh Iustin, prin prezența sa permanentă în viața tuturor țărilor române, a contribuit la păstrarea unității neamului pe pămîntul românesc»¹⁵.

Cele două turle ce se înalță deasupra bisericii voievodale tîlmăcesc voința omului de a se înalța pe sine și opera sa cît mai sus și simbolizează trînicia și dreptatea, măreția și gloria acestui popor.

Tabloul votiv reprezintă pe Mihail Cantacuzino Spătarul, ctitorul monumentului istoric, pe Constantin Cantacuzino, stolnicul, și Șerban Cantacuzino, voievodul. Continuînd tradiția inaugurată de Neagoe Basarab la ctitoria sa din Curtea de Argeș (1517—1522), de a figura în biserică și pe cei mai de seamă voievozi care îi precedaseră în scaunul Țării Românești, pe peretele de sud sînt zugrăviți: Neagoe Basarab (1512—1521), Radu Șerban (1602—1610), Constantin Șerban (1654—1658), Constantin Brîncoveanu (1688—1714). Aceasta arată că Mînăstirea Sinaia, alături de alte mînăstiri din Țara Românească, este o frescă veritabilă a istoriei acestui popor.

Avîndu-i pe acești voievozi în programul său iconografic, implicînd, exprimă respect și venerație pentru conducătorii care s-au identificat cu interesele neamului nostru și care rămîn pilde nemuritoare strălucind în eternitate.

12. Pr. D. Bădiceanu, *op. cit.*, p. 71.

13. Protos. Doroftei Bertescu, *op. cit.*, p. 40.

14. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Din istoria isihasmului în Ortodoxia română*, în Filocalia rom., vol. 8, p. 566.

15. *** Alegerea, înmînarea Decretului Prezidențial de recunoaștere și Intronizare a Prea Fericitului Dr. Iustin Moiescu ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 7—8, p. 608.

Portretele sau medaliile comemorative și jubiliare ce reprezintă marcante personalități istorice cu vederi democratice și progresiste (cum ar fi Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mihail Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu, Eliade Rădulescu, Cuza ș.a.) arată că obștea minăstirii a respectat și respectă pe cei care au luptat pentru o viață demnă și fericită, rămânând tablouri vii de dirzenie, hotărîre și curaj, virtuți cu adevărat creștine.

Minăstirea Sinaia prin ea însăși este o pagină a istoriei României scrisă cu litere de aur, pentru că această zidire reprezintă o faptă tot atât de mare, de strălucită, de glorioasă ca și o victorie împotriva unui dușman care ar fi urmărit subjugarea țării. A fost și este un monument istoric și de artă, capabil să-i scoată pe români din anonimatul lipsei de artă. Alături de renumitele monumente istorice și de artă de la Curtea de Argeș, Tismana, Cozia, Prislop, Rîmeți, Dealul, Neamț, Voroneț, Putna, Sucevița, Moldovița, Dragomirna etc., Minăstirea Sinaia i-a proiectat pe români în rîndul popoarelor făptuitoare de opere originale, de mare valoare artistică, unice pe lume.

Minăstirea Sinaia este și rămîne o autentică vatră a istoriei poporului român unde te poți odihni «trăind încă odată la captivantă voroavă și sfat înțelept cu strămoșii, ca să le afli faptele și gîndurile, durerile și bucuriile, înfringerile și biruințele»¹⁶.

II. Minăstirea Sinaia — monument de artă ; tezaurul ei artistic-educativ

Biserica voievodală cu o lungime de 15 metri și o lățime de 6 metri, cu pridvor deschis, pe arcade susținute de coloane, prevăzute cu un turn-clopotniță este una din primele construcții din țară unde apar noi și admirabile elemente de artă sculpturală și picturală, ce se vor integra stilului muntenesc din secolul al XVIII-lea, și pe care le prezentăm în cele ce urmează.

1) S C U L P T U R A

Biserica are formă dreptunghiulară, alcătuiind în plan crucea latină, dispoziție care nu mai este întîlnită la nici o biserică a epocii din Muntenia. Chenarele dreptunghiulare în relief de-a lungul cărora s-au zugrăvit flori, ritmează fațadele. Stîlpii pridvorului, chenarele ferestrelor și chenarul ușii au primit o bogată decorație sculptată în piatră, caracteristică tuturor monumentelor vremii și totodată element comun genului de artă din Țara Românească, cam pe la sfîrșitul veacului al XVII-lea.

Pridvorul deschis ocupă un spațiu larg în cadrul întregului edificiu, avînd aceeași lățime în exterior ca și pronaosul și altarul. Bolta pridvorului se reazemă pe șapte arcade semicirculare, sprijinite la rîndul lor pe opt coloane de piatră, frumos decorate cu vrejuri de foi de viță, frunze de stejar, spice de grîu etc., dispuse în mlădițe ce se înlănțuie în spirală. Capitelele coloanelor sînt sculptate cu motive care alternează de la unul la altul; alternația aceasta se observă, de altfel, și în decorația coloanelor. Cele două coloane încastrate în zidul de est prezintă ca motive ornamentale lujerul unei plante, iar capitelele doi șerpi. Următoarele două capetele împodobite cu frunze răsfirate spre interior și acoperind frunzele de stejar, care evoluează de la baza capetelor. Ornamentul în torsadă, alternînd ca și la celelalte două cu benzi simple este coarda de viță cu struguri și frunze stilizate.

Cele două coloane din colțurile de vest, avînd bazele de formă patrată, fusele ornate cu un motiv de frunze ce par innodate, prezintă capitelele sculptate în vo-

16. Dumitru Almaș, *Popasuri la vetrele istoriei românești*, partea I, București, 1981, p. 3.

Alte două coloane, făcuse în mijloc, cu bazele poligonale, prezintă benzi simple de torsadă, alternate cu altele împodobite cu lujere, având flori și frunze stilizate. Se crede că desenele după care s-au executat decorațiile la ctitoriile sale s-au datorat înusul spătarului Mihail Cantacuzino.¹⁷

Ușa de intrare în pronaos este încadrată de o ramă de piatră, bogat sculptată cu elemente inspirate din repertoriul arhitecturii Renasterii, caracteristice ctitoriilor lui Mihail Cantacuzino. Este un baroc italian introdus la finele secolului XVII de un mare maestru muntean prin meșterii pe care-i va fi adus cu sine din locurile pe unde călătorește și călătorise și pe care îl întâlnim la biserica Colțea (1699), Fundeni Doamnei (1699) și în Biserica Minăstirea din Rm. Sărat (1696), toate ctirite de spătar și pictate de Pîrvu Mutu.

Bisania, așezată deasupra ușii, care poartă inscripția cu data «1795», este încărcată de reprezentarea sculptată a profetului Moise cu Tablele legii și a lui Aaron cu toiagul înfrunzit. Sub panou apare sculptată stema familiei Cantacuzinilor: vulturul bicefal purtând în laturi sabia și buzduganul. Ușorii, în formă de coloane angajate, sînt și ei decorați cu motive vegetale sculptate, iar deasupra capitelor se văd chipurile a doi îngeri cu ramuri de floie în mîna.

Cadrela de piatră ale ferestrelor prezintă chenare sculptate, în care apar două motive. Primul este un lujer cu frunze și flori care pornește de la baza cadrului, serpuiește în sus pe fiecare latură marginală și se întilnește cu celălalt de pe latura a doua, deasupra trilobului laturii superioare, ca un mănunchi încrucișat. Al doilea motiv, tot vegetal, este tot un lujer care evoluează în același sens, serpuind și întinșind în goluri frunze de stejar stilizate. În colțuri aflăm o floare deschisă, iar sus un fronton în relief cu opt ieșinduri, ca niște capete de grînzi. Latura de jos a cadrului prezintă în mijloc un cap de inger, cu aripile desfăcute în laturi.

Arcurile trilobate care separă pronaosul de naos se sprijină pe patru coloane de piatră, solide, așezate pe socluri înalte de formă cubică, roase de vreme. Despre cele două coloane, aflate în mijloc «se spune din tradiție că sînt aduse de lângă Muntele Sinai (Egipt) de la ruinele unui palat vechi, dintr-un oraș greco-roman, și vor fi avînd vechimea de două mii de ani»¹⁸. Toate cele patru coloane au capitele minunate decoraate cu motive de foie de acant cu animale fantastice sculptate à jour (grifoni, tauri înaripați). Pusurile lor sînt canelate în spirală, cu benzi compuse din motive florale, frunze și vrejuri.

Înrudirea dintre motivele sculpturale de la ușile de intrare și coloanele interioare și exterioare ale bisericilor Sinaia și Colțea, ctirite de Mihail Cantacuzino, duc la concluzia că același meșter sau mai mulți, dar de la aceeași școală, au aplicat aici cunoștințele lor în arta aceasta. La acestea se adaugă și gustul ctitorului, care studiasse arhitectura în Italia, și care a putut cere și a impus acest gen de sculptură¹⁹.

2) P I C T U R A

Ca și celelalte ctirii ale Spătarului, biserica Minăstirii Sinaia, inclusiv paradisul, au fost zugrăvite de la început de Pîrvu Mutu, vestitul zugrav al Cantacuzinilor²⁰. Pe bolta elipsoidală a pridvorului, într-un medalion circular este repre-

17. Arhitect George Mandrea, *Relații despre Biserica Colței*, în «BCMI», an IV (1911), p. 150.

18. Monahul Petru Pavlov, *op. cit.*, p. 49.

19. Arhitect Al. M. Zogoritz, *Sculpturi în piatră de la bisericile muntenești*, București, 1913, p. 7.

20. C. Bobulescu, *Vieți și zugrăvi (1657—1765)*, Extras din «Arhiva românească», t. V, București, 1940, p. 10—15.

zentat Iisus Emanuel, binecuvîntînd cu amîndouă mîinile. Medalionul este încastrat într-o stea cu opt colțuri, în jurul căreia pe două registre sînt zugrăvite scene din martiriul Sfinților Gheorghe și Dimitrie, sub care sînt reprezentate scene din Vechiul Testament. Sînt prezentate, de asemenea și cîteva subiecte din viața Sfintei Ecaterina.

Deasupra uși de intrare pe fronton este zugrăvită icoana «Adormirea Maicii Domnului» (hramul bisericii), apoi marea frescă a judecării din urmă cu raiul și iadul, tema principală și caracteristică a iconografiei exonartexului, pe care a extins-o printr-un registru de picturi împrejurul cupolei. Acest tablou se caracterizează prin originalitatea ilustrării capitolului 25 de la Matei, în care își fac loc nenumărate elemente locale, costume de epocă etc. Această scenă o întîlnim încă din secolul al XIV-lea în iconografia artei românești, la Voroneț cunoscînd culmea interpretării sale artistice.

În centrul bolții cilindrice a *pronaosului* e zugrăvită Maica Domnului, pe marginile bolții apar cîte doi prooroci. Pe timpanul de est e zugrăvită în medalion «Maica Domnului în slavă». O inscripție cuprinde Axionul Liturghiei Sfintului Vasile cel Mare: «De tine se bucură toată făptura». Dedesubt sînt reprezentate cele 25 Icoase ale Acatistului Bunevestiri. Deasupra ferestrei de sud apare scena Nașterii Maicii Domnului; în glaful acestei ferestre, doi cuvioși cu filactere; sus un serafim.

În registrul inferior, pe cele trei ziduri se află tabloul votiv, o amplă succesiune de figuri statice care reprezintă întreg neamul Cantacuzinilor. Amploarea neobișnuită a tabloului ctitoricesc, numărul mare al personajelor reprezentate, accentul pus asupra portretului laic, toate inovațiile datorate zugravului Pîrvu Mutu vor constitui de aici înainte una din caracteristicile picturii muntenești pînă la sfîrșitul epocii feudale.

Pe calota sferică a turlei *naosului* e zugrăvită într-un medalion rotund icoana «Pantocrator», adică chipul lui Dumnezeu Atotțiitorul sub înfățișarea lui Hristos, cu fața severă și privirea scrutătoare și gravă. Iisus Pantocrator e zugrăvit cu aureolă și galoane de aur, avînd în jur cele nouă cete de sfinți. În registrul următor între cele opt ferestre sînt zugrăvite chipurile a opt prooroci; dedesubt în alt registru opt apostoli susținuți de două rînduri de medalioane. Pe registrul cel mai de jos al tamburului e zugrăvită Liturghia cerească, adică slujba săvîrșită în ceruri de către Mîntuitorul, ca mare arhiereu, înconjurat de îngeri — preoți și diaconi. Pe pandantivii de la baza turlei stau zugrăvite chipurile celor patru evangheliști cu simboalele lor.

Pe semicupola absidei dinspre sud e zugrăvită Înălțarea Domnului, înconjurat de nori; Apostolii, în număr de unsprezece sînt grupați în cele două laturi; în mijloc stă Maica Domnului între doi arhangheli. Pe semicupola absidei dinspre nord e reprezentată Învierea Domnului sub forma coborîrii la iad, avînd, deasupra, în nori pe Dumnezeu Tatăl, în laturi: spre apus, punerea în mormînt, iar spre răsărit, mironosițele și îngerul la mormînt.

Pe suprafața arcurilor mari care susțin turla, sînt zugrăvite medalioane mici înconjurate de motive florale. Pe pereții absidali e zugrăvit șirul tradițional al Sfinților Militari și alături de ei chipuri de doctori fără de arginți. Pe timpanul de deasupra coloanelor dintre naos și pronaos e zugrăvită Adormirea Maicii Domnului.

În centrul bolții *altarului*, deasupra Sfintei Mese e reprezentată Maica Domnului ca împărăteasă a cerurilor, încadrată de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, urmați de proorocii Moise și Aaron. Pe arcul de deasupra catapetesmei apare pictat Sfîntul Duh în formă de porumbel. În registrul de deasupra ferestrei este zugrăvit Iisus Hristos pregătind Sfînta Împărtășanie la o masă, înconjurat de un nimb în culorile curcubeului.

De o parte și de alta a ferestrei, doi îngeri; în glaful ei, Iisus Prunc, pe disc. Pe peretele hemiciclului, în registrul de jos, de pe suprafața verticală a peretelui sînt

zugrăvite chipurile a șase ierarhi, iar dedesubtul acestui registru e zugrăvită obișnuita draperie.

Proscomidia, o nișă înaltă de 2 metri, lată de 1,20 metri, cu o firidă în grosimea zidului, spre vest, cuprinde următoarele subiecte: spre nord, viziunea patriarhului Petru al Alexandriei; spre est, Iisus în potir, binecuvântînd.

Interiorul bisericii, în parte repictat culoare peste culoare, păstrează totuși unele trăsături specifice artei lui Pîrvu Mutu²¹.

Frescele lui Pîrvu Mutu pe lângă valoarea lor artistică au și o valoare documentar-istorică de neprețuit. Mîna sigură a zugravului pune — în redarea personajelor — o căldură și un sentiment manifestate mai ales în coloritul totdeauna armonios al scenelor. Figurativil este completat de o bogată decorație pictată în spiritul acelor vremuri.

Mînăstirea Sinaia se prezintă în zilele noastre ca o adevărată podoabă de artă monahală prin arhitectura care copleșește cu măreția ei, sculptura care uimește prin minuțiozitate și finețe și picturile fericit îmbinate, care denotă evlavie și dăruire.

3. TEZAUURUL ARTISTIC

În Mînăstirea Sinaia se află un tezaur neprețuit constituit din mai multe obiecte de valoare artistică păstrate în biserici, paraclis, și deposit sau expuse în colecția muzeală. Dintre icoane o deosebită valoare prezintă «Încoronarea Maicii Domnului» pictată în stil bizantin și îmbrăcată în argint, «dăruită de d-na Cleopatra Zimniceanu, 1856». Apoi cele două icoane aduse de la Mînăstirea Troițkoi din Moscova cu Sfîntul Nicolae și Sfîntul Serghie, în iulie 1898, avînd și candelile frumoase cu pietre prețioase. Remarcabilă este iconografia tuturor chipurilor sfinților Ortodoxiei în cîteva tablouri dăruite de Mitropolitul Iosif Gheorghian († 1909).

Dintre piesele sculptate în lemn menționăm un iconostas artistic foarte interesant și o icoană cu ramă cu flori în relief de 250 de ani, adusă de la Mînăstirea Suzana. De asemenea o cruce de chiparos sculptată cu multă migală artistică, ferecată în argint, dăruită de «Justin, arhimandritul Sinaiei, 1824». Admirabilă este biserica Curtea de Argeș în miniatură, lucrată de un țaran, în secolul trecut.

Dintre obiectele de argint se remarcă un chivot mic «donat de Sîmion Schimonahul și Isaia Ieromonahul, 1866», două candelile de argint, dăruite: una de Hagi Gherontie Pinrenea în 1763, alta de Hagi Vilara, în 1866. De asemenea două chivouri de argint reprezentînd bisericile Curtea de Argeș și, respectiv, Domnița Bălașa, amîndouă din anul 1898.

Piese de metal foarte interesante sînt decorațiile principelui Dimitrie D. Ghica (1816—1897), zis și Beizadea Mitică, care a întemeiat orașul Sinaia, a cărui statuie se află în parcul orașului, precum și coroanele de cununie a lui Matei Vodă Basarab, aduse de la Mînăstirea Măxineni (Buzău).

Dintre broderii se remarcă epitaful executat de Anna Roth cu fir de aur și mătase colorată pe pînză de bumbac. Execuția lui a durat trei ani (1897—1900). Este înregistrat în catalogul UNESCO, avînd o valoare inestimabilă.

În mînăstire se mai află veșminte, covoare, velințe, țesături, stampe, tipărituri, obiecte de cult, dintre care unele de valoare istorică și artistică incontestabilă, și o multime de curiozități antice.

În Mînăstirea Sinaia mai sînt și alte icoane de valoare artistică remarcabilă din secolele XVII—XIX care au aparținut bisericii mînăstirii și altor biserici din jud. Prahova. Paralel cu pictura murală «Pîrvu Mutu a pictat și icoane, una dintre cele

21. Teodor Voinescu, *Pîrvu Mutul Zugravul*, SCIA, 3—4/1955, passim.

mai izbutite fiind Cina de la stejarul Mamvri (Sf. Treime), expusă în muzeul Mănăstirii Sinaia²². Nicolae Iorga spune despre această icoană care l-a impresionat foarte mult: «Cea mai veche, și desigur cea mai frumoasă icoană românească, reprezintă pe cei trei îngeri veniți la Avraam... În calitatea și buna orînduire a culorilor, în finețea faldurilor veșmîntului, în expresia cu adevărat îngerească a figurilor, sînt însușiri care nu se mai pot regăsi oriunde... țesătura de pe masă e vădit românească. Un mare pictor a lucrat aici și va trebui ca opera lui bine reprodusă să se găsească în toate casele noastre». Această icoană provine de la schitul Lespezi²³.

O altă icoană, expusă în muzeu, reprezintă pe evanghelistul Matei, cu mai puține detalii, liniile esențiale ale desenului fiind aceleași cu ale icoanei precedente: chipul evanghelistului cu barba răsucită, felul de redarea îmbrăcăminte în falduri, cu linii și hașuri, aripile ingerului cu forme corecte etc. Această icoană ar putea fi atribuită tot lui Pîrvu Mutu. Tot frumos lucrate sînt și icoanele datate: 1703 — Schimbarea la față, și 1806 — Hristos pe tron.

Obiectele de argintărie din muzeu se disting prin finețea cu care sînt lucrate. Dintre acestea cele mai importante sînt: o cruce de mînă, sculptată în lemn de circa 22 cm, dăruită bisericii la 1696 de spătarul Cantacuzino, oferind privirii o încântătoare dantelărie ferecată în argint și pietre scumpe. O altă cruce de mînă din 1718 lucrată tot din lemn, de 15 cm. lungime, îmbrăcată în argint și pietre prețioase. În afară de acestea, colecția mănăstirii mai cuprinde cruci din sidef, aur, argint cu rubine, diamante și briliante, potire, cădelnițe, vase liturgice etc.

Printre exponatele de valoare se află și cîteva paftale din secolele XVII și XVIII, din care una se pare că a aparținut însuși ctitorului mănăstirii. Este o pafă rotundă, avînd în mijloc o placă de fildeș galbenă, sculptată în arabescuri. La cîrligul cu care se împreună pafăta se află o altă plăcuță de fildeș, sculptată cu motive florale, iar broșa se sfîrșește într-o mică pară de argint.

În colecția muzeului mai pot fi admirate veșminte preoțești, bedernițe, epitafe, dvere în fir de aur și argint, sculpturi în lemn, picturi pe sticlă sau pe pînză cum ar fi cele două tablouri minunate: Noul Ierusalim și Adormirea Sfîntului Efrem Sîrul. Toate acestea sînt adevărate opere de artă caracterizate prin varietatea compozițiilor decorative și prin bogăția și căldura gamelor coloristice.

Așa că, putem afirma pe drept cuvînt că Mănăstirea Sinaia este păstrătoarea și păzitoarea unui tezaur artistic rar și prețios. Arhitectura și pictura ei, sculptura ei în lemn sau în piatră, broderiile, veșmintele și vasele liturgice, candelabrele, bisericile și chiliile ei, colecția de obiecte de muzeu sînt puse sub egida mănăstirii ca să le protejeze, să le expună și să garanteze în cele mai bune condiții posibile supraviețuirea lor și transmiterea lor generațiilor viitoare.

În cele mai multe obiecte de valoare sînt ilustrate preocupările pentru frumos ale poporului român, ele oferind surse bogate de încîntare estetică și de inspirație pentru noi creații artistice.

III. Importanța cultural-națională a Mănăstirii Sinaia

Mănăstirea Sinaia este un vechi așezămînt religios, în care se păstrează comori de cultură materială și spirituală.

În anul 1895 starețul Nifon II Popescu înființează biblioteca și muzeul cu cărți și obiecte strînse de la toate schiturile, metoace ale Eforiei Spîtalelor Civile²⁴, fapt

22. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, București, 1981, p. 237.

23. N. Iorga, *Icoane din Muzeul Sinaiei*, în «BCMI», an XXIV (1931), p. 61, 62.

24. *Ibidem*, p. 63—65.

care denotă importanța culturală a mănăstirii. De asemenea, acest stareț trimite căruțe să adune vestigii pentru muzeu, dintre care pot fi admirate azi și pietrele expuse în fața colecției religioase, adevărate monumente ale naturii.

Din biblioteca starețului Nifon se păstrează și în zilele noastre opere de o deosebită valoare, ca: manuscrise, documente, acte, hrisoave, tipărituri dintre care rețin atenția în mod deosebit un exemplar al Bibliei de la București (1688) și o Evanghelie, de format mare, tipărită la Moscova în anul 1689, apoi vieți de sfinți în mai multe ediții, cărți de ritual începând din secolul XVII, opere patristice etc.

În biblioteca mănăstirii pot fi citite numeroase cărți din domeniul retoricii, dreptului, filozofiei, teologiei, istoriei, geografiei, muzicii, pedagogiei, sociologiei, etnografiei și folclorului. De asemenea, literatură beletristică, dicționare și gramatici, compendii de antropologie, medicină, fizică, aritmetică, agricultură și pomicultură.

Multe din aceste cărți sînt scrise în limbi străine, ca: latină, greacă, slavonă, engleză, franceză, germană, rusă și italiană.

Arhiva mănăstirii este depozit de valoroase documente istorice, literare, culturale și de altă natură.

Această cetate a credinței a fost condusă de stareți cu aleasă cultură din care amintim pe arhimandriții Nifon Popescu, Dionisie Simionescu și Serafim Georgescu. Nifon († 1919) era un suflet de artist și mare iubitor de artă, conducător dibaci, diplomat și scriitor. A călătorit des în Palestina și Grecia, primind chiar ordine ecleziastice pentru activitatea sa sacerdotală. Dionisie († 1929) a fost și Exarh al Mănăstirilor, un autodidact de prestigiu și călător în Occident și la Sf. Munte. Serafim († 1964) a fost o figură maiestuoasă, dublată de cea mai populară atitudine, un om spiritual, povestitor talentat, cărturar și autor al unei monografii despre mănăstire (apărută în 1936).

Minăstirea Sinaia a avut nu numai stareți, ci și călugări culturali printre care se numără Doroftei Bertescu «cronicarul Sinaiei», ce a scris «Pentru începuturile zidirii Mănăstirii Sinaia» (1889) și monahul Petru Pavlov, care a scris «Lăcașuri sfinte din județul Prahova» (1930). Activitatea și scrierile acestor stareți și călugări ai Sinaiei sînt o dovadă a multiplelor preocupări de ordin cultural care au caracterizat personalitatea lor. Remarcabilă în acest sens este corespondența arhimandritului Ghenadie Pîrvulescu de la Sinaia cu scriitorul revoluționar Nicolae Bălcescu²⁵, precum și legătura Mănăstirii Sinaia cu Eufrosin Poteca (†1858) atestată și prin prezența portretului său în muzeu și a lucrării sale: «Logica și Etica» (1829), în biblioteca mănăstirii. Aceasta arată aprecierea egumenilor acestui așezămînt monastic pentru oamenii de cultură, căci E. Poteca a reclamat un învățămînt general în Valahia, fiind el însuși profesor de filozofie²⁶.

Înțelegînd prin cultură «totalitatea cunoștințelor pe care le are cineva»²⁷, Mihail Cantacuzino și Pîrvu Mutu pot fi considerați drept reprezentanți de seamă ai culturii românești. Și pentru că zidirea mănăstirii și farmecul ei pictural se leagă de numele acestora, o evocare succintă a personalității lor ar îndreptăți și mai mult apelativul «vatră de cultură», ce i se acordă Mănăstirii Sinaia.

Mihail Cantacuzino († 1716) se înscrie alături de nepotul său Constantin Brîncoveanu printre marii sprijinitori ai culturii și ai artei nu numai în Țara Românească, ci și peste hotare. În comparație cu ceilalți membri ai familiei, el a desfășurat o activitate ctitoricească din cele mai susținute, contribuind la înflorirea artistică a Țării

25. Anul 1948 în Principatele Române..., p. 148.

26. Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 119.

27. Vasile Breban, *Dicționar al limbii române contemporane*, București, 1980, p. 132.

Românești. Spătarul își clădește lăcașurile într-un ritm vertiginos, unul după altul la scurte intervale. A studiat în Italia, aducând de acolo elemente ale Renașterii timpurii. Numele spătarului rămâne nemuritor în veci pentru că a săvârșit acte de filantropie mai ales prin complexul mănăstiresc de la Colțea sau cel de la Sinaia, care se vor integra în viața epocii prin rolul lor social²⁸.

Pîrvu Mutu (†1735), originar din Cîmpulung Muscel și format mai întâi la școala de zugravi din localitate, își desăvârșește meșteșugul pe lângă un zugrav din nordul Moldovei și devine meșterul familiei Cantacuzino. Meritul său constă în asocierea cu dibăcie a picturii laice la manierismul la care ajunsese la noi, în acea vreme, tradiția bizantină. Om de cultură, cunoscător al principalelor monumente de pictură din Țara Românească și din Moldova, în curent cu noile creații picturale apărute, cu ale Renașterii italiene timpurii și cu ale barocului, Pîrvu Mutu a izbutit să realizeze un stil propriu în pictura bisericească, atât în ce privește aplicarea programului iconografic, cât și în interpretare. El a excelat mai ales în portrete, în galeriile sale de ctitori²⁹. Pîrvu Mutu e recunoscut de U.N.E.S.C.O. cel mai mare portretist valah al secolului XVII. Acest fapt denotă și mai mult importanța culturală a Mănăstirii Sinaia, apreciată la nivel mondial, bine știind că U.N.E.S.C.O. este o instituție înființată în scopul «de a contribui la promovarea cooperării între națiuni și în domeniul culturii»³⁰.

Entuziaștii patrioți și oameni de cultură N. Bălcescu și N. Iorga țin legătura cu Mănăstirea Sinaia, o vizitează, iar în scrierile lor, cel dintâi vorbește patetic despre spiritul de sacrificiu al unor monahi pașoptiști de la Sinaia, iar cel de-al doilea subliniază elogios valoarea cultural-artistică a icoanelor din colecția muzeală și donează icoana «Încoronarea Maicii Domnului» (din 1850).

La Mănăstirea Sinaia a poposit Badea Cârțan († 1911) care ducea — peste munte — cărți purtate în desagi pentru luminarea românilor din Transilvania. Se întreține cu starețul Nifon și adeseori își exprima în fața acestuia credința sa în biruința și veșnicia poporului român. Cârțan își depozita cărțile în mănăstire, precum și în peșterile Bucegilor. Așa se explică prezența mormîntului său la Sinaia și, totodată, se evidențiază rolul mînăstirii în promovarea culturii românești.

Personalitatea culturală a lui Take Ionescu și legătura acestuia cu Sinaia, vizitele sale la mănăstire încă din 1864 cînd și-a refăcut aici sănătatea, dar mai ales mausoleul eminentului diplomat demonstrează și mai mult calitatea de lăcaș de cultură, pe care o avea această mănăstire.

O deosebită valoare documentar-istorică au inscripțiile de pe ziduri, icoane și diferite obiecte bisericești, păstrate în mănăstire, care îi întregesc activitatea ei culturală. Căci aceste inscripții constituie «o călăuză a istoricului pentru a determina domnia gospodarilor, obîrșia neamurilor, cîrmuirea vlădicilor și faptelor războinice»³¹.

Informații bogate ne oferă pisania de la biserica veche, ce poartă data «1795» și cea de la biserica nouă cu data 1893³², precum și crucea de fier din partea de nord a incintei noi, ridicată de arhim. Onufrie, la 1866, în memoria starețului Paisie «care, ca superior, a cărmuit M-rea Sinaia 16 ani și prin zelul său s-au clădit această biserică (nouă) cu odăile din jurul ei». Menționăm și inscripțiile de pe cele două icoane de pe tîmpla bisericii voievodale, de factură românească, îmbrăcate în argint, al căror cuprins este acesta «1703, a scris (— a zugrăvit) Tihan zugravul». Pe un frumos altar

28. *Documente privind istoria României*, veacul XVII, B, III, p. 301.

29. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 237.

30. *Dicționar diplomatic*, București, 1979, p. 625.

31. Monahul Petru Pavlov, *op. cit.*, p. 45.

32. Pr. Gh. I. Gibescu, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, București, 1907, p. 132.

din alamă se poate citi următoarea însemnare: «Artofor dat Sfintei minăstiri Sinaiei ot Buceciu, de Mihai Cantacuzino comis, leat 7235 (1726) Dec. 3»³³.

Toate aceste inscripții și altele ne ajută să cunoaștem o serie de egumeni ai minăstirii, și de credincioși preocupați cu înzestrarea sfântului locaș cu obiecte de valoare, precum și pe cei ce le-au făurit înscriindu-și numele în rîndul creatorilor de artă, care au îmbogățit patrimoniul nostru cultural-național cu opere minunate.

De calitate de lăcaș de cultură a Minăstirii Sinaia ne conving și medaliiile bisericești și naționale, monezile moldovlahe, romane, bizantine, turcești, ungurești, italiene, precum și o serie de stampe și obiecte de o excepțională valoare documentară, legate de istoricul minăstirii. Un nume, un document, o monedă, o pecete, o piatră, o inscripție, un manuscris, o medalie, un veșmînt, o bucoavnă de altădată, fiecare e o lume izvoditoare de lumi și de gânduri, amintitoare de întîmplări reale, de legende și povești, cum ar fi, de pildă, izvorul cantacuzinesc din incinta veche.

Călugării sinăleni de sub poalele Bucegilor au respectat și au păstrat cu sfințenie tot ce vine bun, valoros, folositor și frumos din trecut, încredințați că din îmbinarea trecutului cu prezentul și cu planurile viitorului, se încheagă viața, se forjează istoria adevărată, marea istorie a țării. Prin aceasta viețuitorii Sinaiei au adus o deosebit de prețioasă contribuție la sporirea și valorificarea patrimoniului nostru cultural național.

Pentru a completa reliefaarea importanței culturale a Minăstirii Sinaia trebuie să menționăm și faptul că din 1981 a luat ființă aici Centrul de concentrare a obiectelor de valoare și cărților vechi din județul Prahova ce conține diverse și interesante bunuri artistice. Acesta este o bogată zestre culturală a Minăstirii Sinaia dacă înțelegem prin cultură «totalitatea valorilor materiale și spirituale create de societatea omenească de-a lungul istoriei»³⁴.

Muzeograful și supraveghetorii acestui așezămînt monahal, conștienți de valoarea operelor de artă date în custodie lor, sînt însuflețiți de a păstra și prezenta cu drag tot ce este sfînt și nobil în trecutul cultural al poporului nostru.

*

Minăstirea Sinaia, monument istoric, desprins parcă din lumea mirifică a basmelor, a ajuns vrednic lăcaș de artă și de cultură. Toată zidirea-i o floare de piatră și cărămidă, răsărită sub creste carpatine, anume ca să tămîieze mireasma frumuseții în suflete și să le înalțe în azurul bucuriei curate pînă la sfințenie. Deși din piatră, zidirea vibrează și cîntă, emană lumină și căldură spirituală. Este un psalm cîntat frumuseții, armoniei și bucuriei. Pacea pe care o degajă peisajul unde este situată minăstirea liniștește și calmează pe cei avizi după un moment de odihnă, departe de agitația lumii.

Complexul minăstiresc de la Sinaia demonstrează din plin dragostea poporului român pentru frumusețe și subtilitatea gustului său artistic. Vizitarea lui este un bun prilej de cunoaștere a vieții și a istoriei poporului și, totodată, o plăcută delectare artistică.

Protos. drd. Irineu POP

33. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XVI, București, 1909, p. 354.

34. Vasile Breban, *op. cit.*, p. 132.